

KAJKAVSKO Ć U KNJIŽEVNOM JEZIKU

Stjepan Babić

Jedna čitateljica iz Miokovićeve pita kako da piše zagrebačku ulicu Kunišćak. Kaže: »Osjećaj me tjera da pišem ć, a vidjela sam ondje na nekim kućama č, ponegdje i é. Što je ovdje zapravo pravilno? KUNIŠĆAK ili KUNIŠČAK?«

Takvih bi se pitanja moglo postaviti na stotine jer samo kajkavskih vlastitih imenica u kojima je problem -šćak/-ščak ima stotinjak. Zato je umjesto pojedinačnoga odgovora bolje odgovoriti načelno: kako da u književni jezik preuzimamo vlastita imena s kajkavskim ċ?

Kajkavsko narječje kao cjelina nije jedinstveno po izgovoru glasova koji stoje na mjestima književnih č i é. Mjesto obaju u najvećem broju govora dolazi jedan glas nešto mekši od štokavskoga č, dakle glas koji nije istovjetan ni s književnim č ni s é pa bismo za nj mogli upotrijebiti znak ċ.¹

Kako da to ċ preuzimamo u književni jezik u vlastitim imenicama?

Na to je pitanje odgovor dala već jezična praksa potpomognuta kasnije i normativnim odredbama.

Kad su kajkavci jednom preuzeli hrvatski književni jezik zasnovan na štokavskom narječju, morali su se odrediti prema nekim pojedinostima, među kojima je bila upotreba č ili é za njihovo ċ. Kolebanja u osnovnom nije bilo: pisali su ga onako kako bi bilo u književnom štokavskom, i to u općim riječima:

¹ Dijalektolozi ga obično bilježe sa ċ, ali mislim da bi ga bolje bilo bilježiti kako drugačije, s više razloga, među kojima nije nevažan ni tiskarski.

bojišće, brodišće, igrališće, išćem, kazališće, obći, planinšćak (planinski potok)². . . i u prezimenima: *Vukotinić, Drašković,³ Vlašić, Alagović,⁴ Habelić, Jambrešić,⁵ Peršić, Oršić, Mihanović* . . . Kajkavski ilirci i nisu imali druge mogućnosti kad su željeli zajedništvo s Mažuranićem, Babukićem, Gundulićem, Kanižlićem, Katančićem i drugima koji nisu imali izbora u pisanju završnoga -ić u svom prezimenu.

S prezimenâ se to proširilo i na imena mjesta na -ić: *Draganić,⁶ Garić,⁷ Desinić, Okić, Zaprešić* . . . pa i na ostala imena kao *Nedelišće*.⁸

Tu je praksu prihvaćao i D. Boranić u svoj pravopis pa u izdanju od 1921. ima primjere *Nemčić* (str. 9), *Kovačić, Jagodić, Draganić* (str. 18), *Pušća* (str. 237), a u izdanju od 1941. ima i pravilo:

»Kajkavsko č, prema kojemu je u štokavskom narječju ć, piše se ć; na pr. *Habelić* mj. Habelič, *Desinić* mj. Desinič. *Pušća* mj. Pušča. *Trakoščan* mj. Trakoščan« (str. 7).

Boranićevo pravilo prihvaća i Lj. Jonke i uopćava ga ovim riječima:

»Trebâ dakle pri pisanju vlastitih imena, koja potječu iz kajkavskoga narječja, pogledati, kako bi te riječi glasile u štokavskom narječju, pa ako bi ondje bio suglasnik č, piše se č, a ako bi bio suglasnik ć, piše se ć.«⁹

To pravilo prihvaća i S. Težak¹⁰ i A. Šojat.¹¹ a sigurno i ostali lingvisti jer je dosadašnjim načinom stvoren takav sustav vrijednosti koji je praktički nemoguće mijenjati jer promjena ne bi zadirala samo u jezične nego i u društvene odnose, te je na jednom dijelu nezamisliva (npr. u pisanju kajkavskih prezimena sa -ić), a u drugom bi znatno poremetila već stvorene vrijednosti.¹² Zato se u osnovnom pravilu moramo svi složiti, kao što se i slažemo. Ali sloge nestaje kad razmatramo pojedine primjere: nismo složni u tome kako bi pojedina riječ glasila štokavski. Nesigurnosti potječu iz dva razloga: katkada nije jasno znače-

² V. npr. Šbirka nekih rječih, koje su ili u gornjoj ili u donjoj Ilirii pomanje poznane, Prilog Danici ilirskoj 19. prosinca 1835.

³ V. npr. Danica ilirska, 1836, str. 21. i 27.

⁴ Isto, str. 136.

⁵ Isto, 1837, str. 93.

⁶ Isto, 1840, str. 189.

⁷ Isto, 1838, str. 34.

⁸ Isto, 1839, str. 160.

⁹ Jezik, V, str. 30.

¹⁰ Jezik, XII, str. 24.

¹¹ Isto, str. 29.

¹² Budući da je kajkavsko č bliže štokavskom č nego ć, kad se kajkavski tekstovi bilježe za praktičnu svrhu, kajkavsko se č bilježi sa č. Dovoljno je samo pogledati kajkavska djela A. G. Matoša, M. Krleže, D. Domjanića, F. Galovića i drugih pisaca koji upotrebljavaju kajkavsko narječje. To se tako uobičajilo da pisanje kajkavskoga č mjesto književnoga č ima izrazitu stilsku obilježnost. Tako je npr. kad M. Krleža napiše »dvajsetpeta domačac«, gdje ono »domaćac« posebno ističe da je to seljački, kajkavski naziv za 25. zagrebačku domobranksu pukovniju, usp. Tumač Hrvatskoga boga Marsa, Zagreb, 1946, str. 429. (Vjerojatno i u tekstu koje novele.)

nje vlastitoga imena, a katkada u štokavskom glasovni odrazi nisu jedinstveni. Da se približimo načelnom rješenju koje će dati najbolji odgovor za svaku pojedinu riječ, potrebno je da problem razmotrimo po kategorijama.

Jednostavno je s etimološki prozirnim riječima ili jasnim izvedenicama kao što su npr. *Čičkovina* (Ludbreg),¹³ *Goričica* (Čakovec), *Mačkovec* (Čakovec, Ivanec), *Vučja Gorica* (Pregrada), *Hrašće Turopoljsko*,¹⁴ *Greda Maruševačka*, *Križovljan Radovečki*, *Kupinečki Kraljevec*, *Laz Bistrički*, *Laz Stubički*, *Rakovec Kalnički* . . .

Jednako je tako s jednoznačno određenim č ili ć kao što je u toponimima sa -i-ć: *Cvetković*, *Desinić*, *Domagović*, *Draganić*, *Hrnetić*, *Krašić*, *Pribić*, *Slavetić*, *Tržić* (Jastrebarsko)¹⁵ . . ., osim, razumije se, jednosložnoga *Grič* (Zagreb).

Tako je i s nazivima kao *Repićevo Selo* (D. Stubica), *Falinić-Breg* (Varaždin), *Cvetnić-Brdo* (V. Gorica), *Zgurić-Brdo* (V. Gorica).

Imena na -či-ć treba upotrebljavati sa -čić: *Belčić* (Jastrebarsko), *Dolčić* (Zagreb), *Klanjčić* (Zagreb), *Ivančići* (Jastrebarsko) . . .

Formalno se može odrediti i pisanje č u imena koja iza poluotvornoga suglasnika završavaju na -čak, -čan, -čica, -čina: *Donji Koncovčak* (Čakovec), *Jurovčak* (Čakovec), *Kutinski Ilovčak*, *Kutinski Karlovčak*, *Lukovčak* (Krapina), *Manterovčak* (Zagreb), *Novakovčak* (Varaždin), *Orehovčak* (Čakovec), *Pantovčak* (Zagreb), *Štrigovčak* (Čakovec), *Trnovčak* (Čakovec), *Veliki Kozlovčak* (Čakovec), *Vušivčak* (Čakovec) . . .

Dubrovčan (Klanjec), *Letovčan Tomaševački* (Klanjec), *Marčan* (Varaždin), *Praporčan* (Čakovec) . . .

Kuljevčica (Ivanec), *Žitkovčica* (V. Gorica) . . .

Bedekovčina, *Hernjakovčina* (Čakovec), *Zdenčina* . . ., a tako i *Kupčina*, *Tupčina* (Jastrebarsko).

Kao problem ostaju dvije kategorije vlastitih imenica.

Jedne su one koje etimološki nisu jasne, a pisanje se č ili ć ne može odrediti formalno. Tu treba tragati za etimologijama. Posao često može biti veoma mučan, ali će rješenje gotovo uvijek biti jednoznačno: etimologija će u većini

¹³ U zagradama je navedeno obližnje poznatije mjesto ili općina u kojoj se nalazi spomenuto mjesto.

Navedena imena uzeta su uglavnom iz djela: Administrativno-teritorijalna podjela i imenik naseljenih mjesta NRH, Zagreb, 1951 (kraticom HIM), Imenik mesta u Jugoslaviji, Beograd, 1973 (kraticom JIM), Zagreb, Plan grada. Popis ulica, Zagreb, 1969 (kraticom PGZ), Akademijin rječnik (kraticom AR).

¹⁴ PGZ ima Hrašće jer očito polazi od pravila da se kajkavsko ê piše sa č. Gdje se govori -tj-, ne treba to tj zamjenjivati sa ć. To pravilo ima i Boranić u 8. izdanju svoga pravopisa, Zagreb, 1941, str. 7, pa kao što ostaje *Začretje*, tako i *Hrastje Plešivičko*, *Križopotje* (Čakovec), *Rakitje* (Samobor), *Zablatje* (V. Gorica).

¹⁵ Pri nabranjanju pojedinih kajkavskih imena nisam uzimao u obzir da li se u konkretnom mjestu možda razlikuje izgovor glasova č i ć. Po tome bi kriteriju od šest kajkavskih dijalekata trebalo izdvojiti samo prigorski. Teškoća je i u nazivima mjesta s granica dijalekata.

jednoznačno odrediti trebali biti č ili ć. Tako je npr. č u Čret (Pregrada, V. Gorica, Zagreb, Zelina) jer se može utvrditi stsl. oblik črětъ 'močvarno mjesto', a postoji Čret i na štokavskom području (Donji Miholjac, Valpovo). Po tome treba i Začretje, a i Črećan, kako je u AR, a ne Črečan kako je u HIM i JIM. S obzirom na etimologiju složit ćemo se da treba biti Črešnjavec (Klanjec), Črešnjevero (Varaždin), Črnčevac (Križevci), Črnc (Varaždin), Črnkovec (V. Gorica), Globočec (D. Stubica) i dr. Ako etimologija i ne riješi pitanje, može se uzeti č (ili ć) jer i onako takve riječi idu u kategoriju etimološki nejasnih riječi gdje i u književnom treba znati koji je glas (*bačva, bič, čabar . . ., bečar, Bihać, ćaknut . . .*). Tu će biti najbolje odrediti glas dogovorom, uglavnom formalno ili onako kako je uobičajeno.

Pravi su problem zapravo one imenice kojima štokavski lik nije jednoznačno određen, a to su uglavnom imenice što imaju glasovni skup -šč-. Naime, suglasnički skup -sk- u književnom jeziku ne daje uvijek -šč-, nego i -šć-, odnosno -št-: *iskati—iščem—ištem, lijeska—liješće, trijeska—triješće, ljuska—ljuštiti*, što je već isticano u našoj lingvističkoj literaturi.¹⁶ Teškoća je u tome što nije pokazan točan opseg -sk- > -šč-, -sk- > -šć-. -sk- > -št-, ni teritorijalni, ni leksički (i tvorbeni), ni vremenski, nego je samo navedeno po nekoliko primjera za pojedini refleks. Problem je pojačan time što je zapadna štokavština izrazito šćakavska (*gušćer, šćap, šćene, šćipati, sirišće . . .*) pa se to očituje i u vlastitim imenima. Po tome bi zapravo sva zapadnoštokavska, kajkavska i čakavska imena trebala imati samo -šć-.

Imajući sve to na umu, bit će jasno zašto nije jednostavno u pojedinim kajkavskim imenima odrediti kako bi bilo u štokavskom. U kajkavskom imamo najčešće neutralno č. a u štokavskom može biti č ili ć. Najbolje će biti da takve riječi razmotrimo po skupinama nastojeći naći takva rješenja za koja nije potrebna ni etimologija, nego je dovoljan sam glasovni sastav.¹⁷

Imena na -išće. Kajkavska imena koja završavaju na -išće treba upotrebljavati sa ć jer je tako u štokavskom. ako nije -ište.¹⁸ Tako treba biti:

¹⁶ Tko se želi potanje uputiti u problem, osnovnu će orijentaciju dobiti u ovim djelima: M. Rešetar, Rad JAZU, 136, Zagreb, 1898, str. 101-104; A. Belić, Južnoslavenski filolog, IV, Beograd, 1924, str. 20-24; T. Maretić, Gramatika i stilistika, 2. izd., Zagreb, 1931, § 91a i 98a; B. Jurišić, Načrt hrvatske slovnice, Zagreb, 1944, str. 38. i 117; S. Ivšić, Neki hiperštokavizmi, Hrvatski jezik, Zagreb, 1938/39, str. 158-166; isti, Suglasnički skup šć u riječima liješće, triješće i prošće, Nastavni vjesnik, Zagreb, 1941/42, br. 50, str. 343. i 344; isti, Slavenska poredbena gramatika, Zagreb, 1970, str. 143. i 144.

¹⁷ Ako se kaže da mjesto neke skupine šć treba u određenoj kategoriji doći šć, onda nije potrebno odvajati primjere gdje šć dolazi od st, št.

¹⁸ Npr. *Kosirišće* (Makarska), *Okolišće* (Visoko), *Subotišće* (Makarska). Zato kajkavsko -išće ne treba preokretati u -ište, kako je to učinjeno s općim imenicama (kazališće > kazališće > kazalište), kako je to katkada činio AR, jer bi to previše književni lik udaljilo od osnovnoga. Uostalom već je dosad ustaljena praksa da se to ne čini, a ona je obuhvaćena i pravilom u Boranićevu pravopisu, Zagreb, 1941, str. 7. Tako je i u čakavskom, npr. *Eržišće* (Labin), *Gračišće* (Pazin), *Gradišće* (Duga Resa, Rovinj), *Križišće* (Rijeka), *Laziš-*

Dvorišće (Ozalj, Vrbovec), *Gajišće* (Sesvete), *Igrišće* (D. Stubica), *Jezerišće* (Krapina), *Lenišće* (Klanjec), *Martinišće* (Zabok), *Nedelišće* (Čakovec), *Repišće* (Jastrebarsko), *Trgovišće* (Zlatar) . . . Tako su uglavnom i zapisana u HIM i JIM, ali su u PGZ mnogi nazivi zapisani sa -išće, npr. *Melinišće*, *Pijavišće*, *Jagodišće* (u HIM i JIM *Jagodišće*) pa kako nema opravdanja da se zagrebački nazivi izdvajaju, treba ih pisati sa -išće.

Imena na -ščak. Imena na -ščak treba upotrebljavati sa ć, dakle -ščak. Ona su doduše u većini podrijetlom od -sk + -jak, ali se upravo ta tvorba u štokavskom koleba. Katkada daje -ščak: *daščak*, *guščak* ('gusinjak' \neq *guščak* 'guštiš, guštara'¹⁹), *trščak* uz *guščak* 'gusinjak' (RSANU), *trščak* (Kombol, M. Selimović), *Bušćak* (Konjic, AR; JIM ima *Bušćak*), što doduše nije dovoljno, ali kad se znade da takve imenice imaju veoma često -štak, u Matešićevu odostražnom rječniku zabilježeno je 15 takvih imenica, onda to pokazuje da je -ščak normalan refleks.²⁰ Takvi se toponimi uglavnom i pišu sa -ščak:

Budinščak (HIM, JIM; AR pod natuknicom Budinštak), *Businščak* (Čakovec, HIM), *Ciganjšćak* (Čakovec, HIM), *Dragovanščak* (Jastrebarsko, HIM, AR; JIM ima -šč-), *Falaščak* (HIM, JIM, AR), *Gibinščak* (Čakovec, HIM), *Grabrščak* (Vrbovec, AR; HIM ima -šč-), *Gradiščak* (Čakovec, HIM, JIM, AR), *Grkaveščak* (Čakovec, HIM; JIM ima -šč-), *Ilovščak* (Kutina, HIM), *Jelenščak* (Varaždin, HIM, JIM, AR), *Kapelščak* (Čakovec, HIM, JIM, AR), *Kozinščak* (Dugo Selo, HIM, JIM; AR -njšć-: Kutina HIM), *Krleščak* (Sisak, HIM -šč-), *Linščak* (AR), *Lipoščaki* (Bosiljevo, HIM), *Murščak* (Prelog, HIM), *Okunščak* (Dugo Selo, HIM; JIM ima -šč-, a AR Okunštak s napomenom: »Mještani (kajkavci) mjesto -št- govore -šč-«), *Rimščak* (Čakovec, HIM), *Rinščak* (Čakovec, HIM), *Savraščak* (Samobor, HIM; JIM ima *Savrščak*), *Selščak* (Čakovec, HIM; AR za ime zemljištu kod Zaprešića), *Šafarščak* (Čakovec, HIM), *Zaveščak* (Čakovec, HIM, JIM).

Zagrebački nazivi u PGZ imaju samo -ščak: *Banjščak* (Vrapče, Remete), *Brezinščak*, *Bukoščak*, *Grabeščak*, *Klenovščak*, *Kuniščak*, *Medveščak*, *Petarriščak* (bunar), *Pilatuščak*, *Podfuščak*, *Treščak*, i *Lotrščak* (str. 95). U starijim djelima prevladavao je -ščak. Promjenu je vjerojatno unio novosadski pravopis s odredbom *Medveščak*. Kao ni kod -išće, tako ni ovdje nema nikakva opravdana razloga zagrebačke nazive odvajati od ostalih i sve ih treba pisati sa -ščak.

će (Pazin), *Stanišće* (Rab), *Zastražišće* (Hvar). (Za sva čakavska imena problem je mnogo jednostavniji jer u čakavskom nema skupa šć, samo je šć.) Tako se sa -išće postiže jedinstven postupak za sva tri narječja.

¹⁹ Inače ta opreka u hrvatskom književnom jeziku normalno ne postoji.

²⁰ Razumljivo je da je tako u čakavskom narječju: *Klenovščak* (Buzet), *Dubaščak* (Split), *Lipoščaki* (Ogulin), *Muhuriščak* (Buzet), ali P. Skok kaže da je tako i u prigrorskim etnicima, *Jezik*, II. str. 66. i 67.

Ovdje treba spomenuti i prezimena. Jasno je da se ona upotrebljavaju onako kako ih upotrebljavaju sami njihovi nositelji, ali je značajno da se često pišu sa -šćak. Tako npr. u zagrebačkom Telefonskom imeniku od 1974. nalazimo *Brezinšćak* (4 ×), *Goršćak*, *Gradinšćak*, *Lipošćak*, *Polanšćak* (1 ×), zatim *Šimešćak* (Borba 3. 3. 66. 6), *Strnišćak* (Vl. 28. 12. 74. 24), *Palešćak* (korektorica Školske knjige). Dakako nalazimo i -ščak: *Gradinščak*, *Paleščak*, *Polanščak* (zgb. Tel. im.),²¹ *Bartovščak* (Vl. 15. 5. 65. 6).

Nazorovo djelo *Dedek Kajbumščak* treba upotrebljavati sa -šč- jer tu č ima izrazitu stilsku funkciju, povezuje to ime s kajkavskim narječjem, kao što to čine sva tri dijela imena: *kaj-bum-ščak*. Zbog te stilske obilježnosti ne može se upotrebljavati -šćak, ali se zbog toga *Kajbumščak* i ne može navoditi kao razlog za pisanje -šćak u ostalim imenima.

Imena na -ščina. Imenice koje završavaju na -ščina treba upotrebljavati sa -ščina jer književni sufiks -ština pokazuje da bi tu bio normalan refleks é. Tako se te imenice većinom i pišu bez obzira na etimološko podrijetlo:

Budinščina (Zlatar, HIM, JIM; AR pod natuknicom Budinština), *Hraščina* (Zlatar, HIM, JIM, AR), *Humščina* (Varaždin, HIM), *Juranščina* (Zlatar, HIM, AR; JIM ima -šč-), *Konjščina* (HIM, JIM, AR), *Martinščina* (Zlatar, HIM, AR), *Plemenščina* (Ivanec, HIM; JIM ima -šč-; Pregrada HIM; AR ima s. v. 2. Plemenština, gdje se kaže da mještani kajkavci govore šć), *Puščina* (Čakovec, HIM, JIM, AR), *Zrinščina* (Zelina, HIM; JIM ima *Zrinjščina*).

PGZ ima samo -ščina: *Dotrščina*, *Lonjščina*, *Medveščina*, pa i *Laščinska*, *Laščinske ledine*. U skladu s ostalim treba svagdje -ščina, kao i *Laščina*.

Imena na -ščica. Za imenice na -ščica teže je donijeti normativnu odluku jer su podaci takvi da bismo se mogli s podjednakim razlozima odlučiti za -ščica kao i za -ščića. Od općih riječi na -ščica u književnom je jeziku potvrđena samo *podurščica* (riba, u Pravopisu iz 1960). očito čakavska riječ, i kolebanje u riječi *koščica/koščica/koštica*, uz specificiranje značenja posljednje riječi.

Na -štica ima još nekoliko riječi, ali je u općoj upotrebi samo *bugarštica*.

Završetak -ščica dolazi u novijim tvorenicama i u njima nema kolebanja: *bilješčica*, *daščica*, *guščica*, *kruščica*, *peruščica*, *puščica*, *treščica*, *viljuščica* . . .

U vlastitih imena opet se javlja kolebanje zbog zapadnoštokavskoga šćakavizma. Tako je ime sela kod Slav. Broda zabilježeno u JIM *Rušćica*, a u HIM i AR *Ruščica*. Slično je i s *Pllašćica* (Brinje) jer AR ima potvrde i za *Pllašćica*, ali to bi mogao biti čakavski lik.²²

²¹ Tel. imenik nisam sustavno pregledao pa ne mogu dati preciznije podatke. Korisnije bi bilo pregledati Leksik prezimena SRH Instituta za jezik u Zagrebu (upravo u tisku), jer se tamo prezimena mogu i dijalekatski odrediti, premda zbog seljenja i to samo uvjetno.

²² U čakavskom je, razumljivo, samo šć: *Komuščica* (Buzet, HIM), *Predoščica* (Mali Lošinj, HIM; JIM ima šć), *Voščica* (Krk, HIM), a tako je i *Tijaščica* (Šibenik, HIM), *Tribanj-Kruščica* (Zadar, HIM, JIM).

Ako dakle uzmemo u obzir povijesne razloge, zapadnoštokavski izgovor vlastitih imena, jedinstvo svih triju narječja, odlučili bismo se za -šćica, ako uzmemo u obzir suvremene morfonološke odnose, odlučili bismo se za -ščica. Prepuštajući odluku dogovoru, ovdje se mogu navesti neke potvrde takvih imena, a one ujedno pokazuju da prevladava -šćica:

Banščica (D. Stubica, HIM, JIM; AR s. v. Banštica i Banština, gdje, vjerojatno zabunom, piše da mještani govore šć; HIM s. v. Repičevo selo ima *Banščica*), *Fraterščica* (Zagreb. HIM, JIM; AR ima *Fratrščica* s napomenom da je kajk. šć), *Hruščica* (Dugo Selo, HIM, JIM i AR s napomenom: »Mislim da bi se bolje pisalo Hruščica (od hruška)«, *Kladeščica* (Zelina, HIM, JIM), *Konjšćica* (Samobor, JIM; HIM ima *Konščica*), *Ljubeščica* (Varaždin, HIM, JIM, AR), *Ploščica*, Stara i Nova (Čazma — Garešnica, HIM, JIM; AR ima šć, ali kaže da se piše i sa šć), *Preloščica* (Sisak, HIM, JIM).

PGZ ima prema očekivanju *Fraterščica*, *Gračćica*, *Grmoščica*.

Ostale imenice sa šć. Za ostale imenice sa šć teško je bez etimologija odrediti bi li ih trebalo pisati sa šć ili šč, ali katkada ne bi pomogla ni etimologija. Potvrde su većinom sa šć i mislim da bi tako trebalo i biti u ovih imenicama:

Drašći Vrh (Jastrebarsko, HIM, JIM), *Greščevina* (Ludbreg, HIM, JIM, AR), *Gornji Hrašćan* (Čakovec, HIM, JIM, AR), *Konščani* (Ivanić-Grad, HIM, JIM, AR), *Pišćanovec* (Varaždin, HIM, JIM), *Pušća* (Klanjec, Zagreb, HIM, JIM, AR), *Pušćina* (Čakovec, HIM, JIM, AR), *Raščani* (Križevci, HIM, JIM, AR, kao *Raščaneli*, Imotski, *Raščani*, Duvno), *Trakoščan* (HIM, JIM, AR), *Treščerovac* (Ozalj, HIM, JIM), *Višći Vrh* (Jastrebarsko, HIM, JIM). U HIM je zabilježeno naselje *Veščički Breg* (Čakovec), u AR *Veščički Breg*, ali kako AR ima i *Veščica* (ili *Veščica*) i *vešča* (vidi *vješća*), normalnije bi bilo *Veščički Breg*.

Ime selu kod Bjelovara HIM bilježi *Prašćevac*, a JIM i AR *Praščevac*. AR dodaje i vjerojatnu etimologiju »od prasac«. Kolebanje bismo mogli riješiti ovako: ako je mjesto kajkavsko, onda *Prašćevac*, po pravilu: ako se ozbiljno kolebamo u kajkavskoj pojedinačnoj riječi, onda č; ako je mjesto štokavsko, onda kao i ostala štokavska imena.

U PGZ nalazimo *Deščevac* (vjerojatno od dešč 'dažd'). Zbog izrazite kajkavske riječi i po prethodnom pravilu može ostati šć.

Početno šć piše se pretežno sa šć: *Šćapovec* (Čazma, HIM, JIM), *Šćepanje* (Zelina, HIM, JIM), *Šćitarjevo* (V. Gorica, HIM, JIM, AR), što je u skladu s osnovnim imenicama *štap*, *štit* (etimologija *Šćepanja* nije jasna), a *Šćrbinec* (Zlatar, JIM), u HIM je sa šč, *Ščrbinec*. Prema etimologiji može biti i šć i šć,²³ ipak razlozi pretežu za *Šćrbinec*.

Kao problem ostaju izvedenice od pjesk-. U HIM su većinom zapisane sa šć: *Peščenica* (Sisak), *Peščenica*, *Vinička* (Varaždin), *Peščenica-brdo* (Kutina),

²³ V. Skok, ER s. v. škrba.

Peščenik (Koprivnica), *Peščeno* (Zlatar), u PGZ razumljivo: *Peščanka*, *Peščanska*, *Peščenica*, *Peščenica stara*, ali *Stara Peščenica*. Prije novosadskoga pravopisa dio Zagreba često se pisao *Peščenica*, P. Skok u Etimologijskom rječniku ima *peščen* i *Peščak*, toponim u Žumberku, ali ako uzmemo u obzir etimologiju i suvremene morfonološke odnose, i to da u HIM ima *Pješčanica* (Vrginmost) i *Pješčani Zatonj* (Virovitica), mogli bismo ostati kod *Pešč-*.

Mislim da je bilo korisno pozabaviti se ovim problemom jer smo nakon opširnijega razmatranja došli do jasnih zaključaka, koji se sažeto mogu izreći ovako:

Kajkavsko se *č* u vlastitih imenica upotrebljava u književnom jeziku onako kako bi bilo u štokavskom određeno po etimologiji ili formalno, ne dirajući u ono što je potpuno ustaljeno (završno -ic u prezimenima, imenima mjesta i dr.). U nejasnim slučajevima ili ozbiljnim kolebanjima po dogovoru. Jer već je krajnje vrijeme da ustalimo lik imena naših toponima, pogotovu naseljenih mjesta.

FONOLOŠKA I MORFOLOŠKA UVJETOVANOST TVORBE ETNIKA SUFIKSOM -ANAC

Živko Bjelanović

I.

Između nekoliko danas produktivnih sufiksa za tvorbu etnika morfem -anac više od ostalih pretendira na to da svojom frekvencijom smanji čestotu uporabe konkurentnih tvorbenih jedinica i broj tvorbenih osnova s kojima one tvore izvedenice u ovom semantičkom (pot)polju. Naša normativna jezična znanost, međutim, odavno mu nije sklona. Tako je V. Rožić¹ prije sedamdesetak godina pravilnim izvedenicama smatrao samo: Belžanin (i Belgijac), Čiljanin, Korzičanin, Kubljanin, Perujac, Perzijac, Portoričanin, Sicilac, Sparćanin, Trojanin . . . , a kasnije je D. Boranić² sve ove (i mnoge druge) primjere i pravopisno normirao tek ponegdje odstupajući od Rožićeve preporuke.

Prvi kodifikatorski zahvati u ovu onomastičku kategoriju riječi do te su mjere utjecali na kasnija normativna opredjeljenja lingvisti da se i u priruč-

¹ Mjesne vlastite imenice za čeljad i pridjevi od mjesnih imenica u hrvatskom jeziku, Rad JAZU, 162, Zagreb, 1905.

² Pravopis hrvatskoga ili srpskoga jezika, 3. izd., Zagreb, 1926.